

Anne van Buul
Hogeschool de Kempe
Contact: a.buul@kempel.nl

Van pabostudent tot lezende leraar

1. Aanleiding

Leraren die zelf veel lezen, besteden meer aandacht aan leesbevorderende activiteiten in de klas. Zij laten hun leerlingen vaker vrij lezen, praten vaker en langer over boeken en raden hun leerlingen vaker boeken aan (Jongstra e.a. 2021; McKool & Gespass 2009; Stichting Lezen 2022). Helaas holt de leesvaardigheid, de leesmotivatie en het leesplezier bij Nederlandse kinderen en jongeren al jaren achteruit (Swart e.a. 2023). Dat merken we ook bij pabostudenten, die vaak weinig of niet lezen en soms zelfs zeggen lezen te ‘haten’. En dat terwijl zij voor een dubbele opdracht staan: zelf (weer vaardige) lezers worden, zodat ze op hun beurt van hun leerlingen lezers kunnen maken. Vanuit de ambitie om op de pabo lezende leraren te kweken, werd op pabo Hogeschool de Kempe de professionele leergemeenschap (PLG) ‘De leraar als leesbevorderaar’ opgericht. Om antwoorden te vinden op de vraag hoe pabostudenten ertoe kunnen worden aangezet om zelf (weer) te gaan lezen, zodat zij het belang ervan gaan ervaren en zich competent gaan voelen als lezer en leesbevorderaar, heeft deze PLG de afgelopen jaren diverse interventies uitgetoetst om pabostudenten tot lezen aan te zetten.

2. Onderzoek naar leesbevordering op de pabo

Uit de literatuurstudie van Kieft e.a. (2021) naar leraren als leesbevorderaars blijkt dat leesbevorderende leraren over de volgende kwaliteiten dienen te beschikken:

- kennis over goed leesonderwijs;
- vaardigheden om deze kennis toe te passen;
- vertrouwen dat ze daadwerkelijk leesmotivatie kunnen bevorderen (*self-efficacy*);
- gemotiveerd zijn om zelf kinderboeken te lezen.

Om deze kwaliteiten te kunnen ontwikkelen, is ‘repertoirekennis’ noodzakelijk: kennis van het – recente – kinderboekenaanbod (Jongstra e.a. 2023; Kieft e.a. 2021). De professionele leergemeenschap ‘De leraar als leesbevorderaar’ richtte zich in de eerste onderzoeksfase op de versterking van de vierde kwaliteit (‘zelf kinderboeken lezen’), in combinatie met de vergroting van de repertoirekennis.

3. Gemotiveerde en niet-gemotiveerde lezers

Het veranderen van het leesgedrag en het vergroten van de leesmotivatie kan volgens het literatuuronderzoek het beste worden bevorderd met gedrags- en/of motivatie-interventies. Het uitgangspunt daarbij is dat er verschillen bestaan tussen pabostudenten. Een deel van de aanstaande leraren is gemotiveerd om kinderboeken te lezen, maar komt er niet zo snel toe. Het is geen onderdeel van hun routine. Deze leraren zijn mogelijk meer gebaat bij een gedragsinterventie dan bij een motivatie-interventie (de motivatie hebben ze immers al). Een mogelijke gedragsinterventie bij deze groep gemotiveerde lezers is een ‘*nudge*’. *Nudges* zijn kleine, niet-verplichtende ingrepen in de omgeving, waarmee mensen kunnen worden aangezet tot wenselijk gedrag, mits zij gemotiveerd zijn tot dat gedrag. *Nudges* van het type ‘*reminder*’, die gemotiveerde lezers eraan herinneren een boek te gaan lezen, kunnen een effectief middel zijn om pabostudenten tot meer lezen aan te zetten. Een ander deel van de aanstaande leraren is niet of niet voldoende gemotiveerd om kinderboeken te lezen. Voor deze groep is waarschijnlijk eerst een motivatie-interventie nodig alvorens op gedrag kan worden geïntervenieerd. Uit de literatuurstudie komt naar voren dat vooral sociale motivatie (‘het delen van leeservaringen’ en ‘het praten over boeken’) een rol kan spelen bij het vergroten van intrinsieke leesmotivatie bij studenten, waarbij die motivatie nog niet of niet genoeg aanwezig is (Kieft e.a. 2021). De onderzoeksvraag van de PLG ‘De leraar als leesbevorderaar’ werd geformuleerd als: *Welke gedragsinterventies en motivatie-interventies kunnen het leesgedrag en de leesmotivatie van leraren bevorderen?*

4. Beproefde interventies

De afgelopen twee jaar heeft de PLG een aantal gedragsinterventies en motivatie-interventies uitgetoetst en geëvalueerd met studenten, met als doel deze interventies uiteindelijk gericht en beredeneerd te kunnen inzetten en aanbevelingen te doen voor andere pabo's. Voor studenten die al gemotiveerd zijn om te lezen, bedachten we een aantal *nudges*: een *Bookflix*-wand in de hal met wisselende afbeeldingen van recente kinderboeken, de promotie van een ‘Boek van de week’ in elke les Nederlands en een Instagram-account met kinderboeken- en leestips. Voor studenten die nog niet of niet meer gemotiveerd zijn om te lezen, probeerden we motivatie-interventies uit die een sociale component bevattend: klassen lezen gezamenlijk een boek waar ze een boekgesprek over voerden, studenten moesten stage-activiteiten uitvoeren waarbij een kinderboek centraal stond en we startten een pilot ‘begeleid vrij lezen op de pabo’.

Uit een enquête onder 147 tweedejaarsstudenten bleek dat zowel bij gemotiveerde lezers als bij niet-gemotiveerde lezers de stageactiviteiten met boeken voor de meeste nieuwe kennis over kinderboeken hebben gezorgd. Daarna bleek voor beide groepen het ‘Boek van de week’ de meest effectieve *nudge* te zijn geweest. De niet-lezers be-

oordeelden het Instagram-account als derde meest inspirerende *nudge*. Voor de lezers waren dat de bezoeken aan de Kempel-bibliotheek.

Studenten deden zelf ook aanbevelingen voor interventies. Niet-lezers gaven vaker aan dat praten over boeken op school hen zou motiveren om meer kinderboeken te lezen. Dat is in lijn met de theorie, die zegt dat niet-gemotiveerde lezers vooral gebaat zijn bij sociale interventies. Meer leesactiviteiten tijdens de lessen uitvoeren of meer leesactiviteiten op stage verplichten, zijn verder interventies die door meerdere studenten (niet-lezers en lezers) zijn genoemd.

De evaluatiegesprekken met de klassen die meededen aan de pilot ‘vrij lezen’ leverden daarnaast nog belangrijke inzichten op. Ten eerste werd duidelijk dat de bereidheid en zin om op school te lezen in een boek groter is naarmate de student het belang van lezen en het belang van een lezende leerkracht meer inziet. Toelichten van de ‘*why*’ van lezen op de pabo en de basisschool lijkt dan ook een waardevolle toevoeging aan het pabocurriculum. Ten tweede bleken het samen lezen als groep en het faciliteren van het leesmoment op school voor veel studenten succesfactoren te zijn om tot lezen te komen. Tot slot bleken veel studenten over te weinig repertoirekennis te beschikken en de eigen literaire competentie niet goed genoeg te kunnen inschatten om een goed boek voor zichzelf te kunnen kiezen, waardoor het vrij lezen soms demotiverend was en het geloof in eigen kunnen verminderde. Hulp bij het selecteren en toegankelijk maken van het aanbod zijn dus belangrijke stappen in het leesproces, waar pabostudenten, net als basisschoolleerlingen, de hulp van een belezen volwassene goed bij kunnen gebruiken.

Referenties

- Jongstra, W., M. Kieft, C. Goriot & J. van den Eijnden (2023). ‘Lezen en laten lezen. Een ontwerponderzoek naar de versterking van leraren als leesbevorderaars’. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Jongstra, W., J. Pool & I. Pauw (2021). ‘De leesbevorderende leraar als actor in het voorsorteren én ontsluiten van verrijkende teksten’. In: I. Pauw & W. Jongstra (red.). *Een leraar met een eigen kleur. Ontwikkeling van professionele identiteit*. Antwerpen: Gompel & Svacina.
- Kieft, M., R. van Steensel, W. Jongstra & J. van den Eijnden (2021). ‘Literatuurstudie – Leraren als leesbevorderaars’. Zwolle: Hogeschool KPZ.
- McKool, S. & S. Gespass (2009). “Does Johnny’s Reading Teacher Love to Read? How Teachers’ Personal Reading Habits Affect Instructional Practices”. In: *Literacy Research and Instruction*, 48 (3), p. 264-276.

Stichting Lezen (2022). 'Het belang van leerkrachten als leesbevorderaars'. Online raadpleegbaar op: <http://www.lezen.nl/het-belang-van-leerkrachten-als-leesbevorderaars/>.

Swart, N.M., J. Gubbels, M. in 't Zandt, M.H.J. Wolbers & E. Segers (2023). 'PIRLS-2021: Trends in leesprestaties, leesattitude en leesgedrag van tienjarigen uit Nederland. Expertisecentrum Nederlands'. Online raadpleegbaar op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/05/16/trends-in-leerprestaties-leesattitude-en-leesgedrag-van-tienjarigen-uit-Nederland>.